

MEMORIAŁ
Generał Marii Wittek

++
SZTURM de SZTREM Zofia POW
zam. Henfuntowa

| 1891 - 1965 |

3072 | WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — S2TURM de S2TREM Zofie

3072 | WSK

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora ✓

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945)

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja —
.....
.....
.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓

VI. Fotografie brak

II Materiały uzupełniające relację

- Zyciorys Z. Szturm de Sztrem, przesłany przez Ew. Kraonowolską, msp. (kopia), k. 3 s. 1-3
- Biogram Z. Szturm de Sztrem, oprac. przez E. Zawacką, E. Skerską i Dorotę Kromp, wydruk, k. 3 s. 4-6
- Biogram Z. Szturm de Sztrem, oprac. przez E. Skerską, wydruk, k. 3 s. 7-9.
- Biogram Z. Szturm de Sztrem, oprac. przez M. Sulej i N. Miastel, wydruk k. 5 s. 10-14; 2 egz. k. 4 s. 15-18; 3 egz. k. 5 s. 19-23.

Kto autorem zyciorysu? *Przytę Ewe Kresnowskie 23X 97 / p. 626/02*
B 527 / 11/11

Życiorys Zofii Herfurtowej (ur. Szturm de Sztrem)

(28. II. 1891 - 1. V. 1965)

zamów ojea 2

Urodziła się w 1891 w Petersburgu. W 1896 jej ojciec został służbowo przeniesiony do Astrachania. Gimnazjum ukończyła w Astrachaniu w 1907. W ostatnich klasach gimnazjum należała do kółka rosyjskiej młodzieży postępowej, zorganizowanego samorzutnie przez uczennice. W 1908 wyjechała wraz z rodzicami do Petersburga, gdzie rozpoczęła studia wyższe i w 1914 ukończyła je na Wydziale Fizyko-Matematycznym Żeńskiego Instytutu Pedagogicznego, uzyskując dyplom. W czasie studiów należała do organizacji "Związek Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej". W ostatnich trzech latach przed ukończeniem studiów była członkiem zarządu tej organizacji. W tym czasie niejednokrotnie jeździła do Zakładów Putiłowskich z odczytami dla robotników polskich. Utrzymywała również kontakty z miejscową organizacją Polskiej Partii Socjalistycznej. W grudniu 1913 pojechała do Krakowa, przekraczając nielegalnie granicę. Otrzymała adresy od Włodzimierza Kunowskiego do Aliny Piwowarowej, która z kolei dała adresy pepesowskie w Krakowie, oraz wskazówki, jak ma skomunikować się z Janem Cynarskim, Feliksem Perlem i innymi członkami PPS-Opozycji. W Krakowie otrzymała od Cynarskiego nielegalne wydawnictwa PPS-Opozycji, które przemycając na sobie przez granicę przewiozła do Petersburga i tam doręczyła miejscowym działaczom PPS (m.in. Rubinszteinowi, Kazimierzowi Kamińskiemu, Mieczysławowi Niedziałkowskiemu). Nie poprzestając na działalność w "Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej" i współpracy z PPS, należała równocześnie do organizacji studentek-Polek "Spójni", która miała na celu ochronę przed rusyfikacją oraz walkę o równouprawnienie kobiet. Była członkiem zarządu tej organizacji.

Widy matkę z mężem

Po wybuchu wojny w 1914 od razu przyjechała do Warszawy i tam rozpoczęła pracę zawodową w szkolnictwie średnim. W czasie starań o wejście do polskiego szkolnictwa i w pierwszym okresie swej pracy nauczycielskiej korzystała z rad i wskazówek postępowych działaczy ruchu oświatowego: Stanisława Kruszewskiego i Stefani Sempołowskiej oraz z poparcia inspektora Juraszyńskiego, późniejszego dyrektora gimnazjum im. Adama Mickiewicza.

Od chwili przyjazdu Herfurtowej do Warszawy zaczął się jej udział bezpośredni w walce z caratem w szeregach PPS. Z polecenia organizacji przewoziła broń, materiały wybuchowe oraz bibułę z Warszawy do Lublina. W czerwcu 1915 Herfurtowa przeniosła się do Lublina na stałe. Tam zamieszkała u Marii Obtołowicz na przedmieściu Rury. W mieszkaniu, w którym zajmowała jeden pokój jako sublokatorka, pewnej nocy o godzinie drugiej dokonali rewizję żandarmi rosyjscy. Herfurtowa słyszała przez drzwi, jak pytali o nią, ale właścicielka miesz-

kania odpowiedziała, że mieszka tutaj jakaś nauczycielka o innym nazwisku niż wymienione przez żandarmów, wobec czego - mając nakaz tylko na nauczycielkę mieszkania Marię Obtołowicz - nie zainteresowali się sublokatorskim pokojem. Jeszcze przed wejściem żandarmów do mieszkania Herfurtowa, słysząc energiczne kołatanie do bramy a później dzwonek do mieszkania, od razu zorientowała się, że będzie rewizja. Złapała szyfrowane adresy i pieczętki "biura paszportowego", które prowadziła, i podeszła do okna, zamierzając ukryć je na przylegającym do okna daszku. Za ledwie jednak uchyliła okno, rozległ się z dołu okrzyk po rosyjsku: "W okno nie smotrieć! budiem strielać!" Czekwała więc z bronią w ręku ze spokojem. Podwórze było obstawione żołnierzami i karabiny były wycelowane w okna mieszkania. Żołnierze zabrali aresztowaną przez żandarmów właścicielkę mieszkania Marię Obtołowicz a po jakimś czasie wywieziono ją do Moskwy, gdzie zmarła w więzieniu. Natychmiast po wyjściu żandarmów Herfurtowa zabrała przedmioty kompromitujące (adresy, pieczętki), wyniosła je z mieszkania i po odpowiednim ukryciu tych przedmiotów wyprowadziła się ze swego sublokatorskiego pokoju, nie zostawiając po sobie żadnego śladu. O godzinie szóstej rano żandarmi ponownie przyszli, ale Herfurtowej już nie zastali.

W 1916 Herfurtowa, skierowana przez dyrektora Szkoły Handlowej w Lublinie Władysława Kunickiego, wykładała fizykę na kursach uzupełniających dla nauczycieli szkół początkowych, zorganizowanych przez Polski Związek Nauczycielski, oraz na kursach dla ochroniarek w Lublinie. Na jesieni 1917 Herfurtowa wyjechała do Kielc, gdzie objęła obowiązki nauczycielki w gimnazjum żeńskim Znojkiwiczowej.

W 1917 Herfurtowa wstąpiła do organizacji "Pogotowie Bojowe PPS". Po przeniesieniu się w sierpniu 1918 do Warszawy oddała swoje mieszkanie do dyspozycji tej organizacji. W okresie przygotowań "Pogotowia Bojowego" do wykonanego w dniu 1 października 1918 przez Antoniego Purtala zamachu na szefa niemieckiej policji polowej dr Schultze uczestniczyła w sposób pośredni w wywiadzie na jego osobę; przygotowała dostęp do mieszkania przy ul. Smolnej, które zajmowali Cezaria (ur. Baudoin de Courtenay) i Stefan Ehrenkreutzowie, co pozwalało na obserwowanie z okny tego mieszkania (położonego na drugim piętrze) bramy, z której Schultze wychodził codziennie o tej samej godzinie do pracy.

W ciągu całego okresu pierwszej wojny światowej Herfurtowa pracowała jako nauczycielka szkół średnich, a po przeniesieniu się do Warszawy jednocześnie wykładała matematykę na Uniwersytecie Ludowym w 1918-1919 roku szkolnym, pod kierownictwem dr. Zygmunta Herynga. Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego. Była jedną z założycielek Zwią-

ku Zawodowego Nauczycieli Szkół Średnich, który po połączeniu się ze Związkiem Nauczycieli Szkół Powszechnych przekształcił się w Związek Nauczycielstwa Polskiego. Była członkiem Zarządu Głównego tego Związku. Od 1932 - po przejściu do szkolnictwa prywatnego i objęcia obowiązków dyrektorki gimnazjum a potem gimnazjum i liceum - należała do Stowarzyszenia Dyrektorów Szkół Średnich Prywatnych i była viceprezesem tego Stowarzyszenia. Była również członkiem tzw. Komisji Norm, która regulowała płace nauczycielskie, ustalone przed powstaniem tej Komisji na podstawie jednostronnych decyzji właścicieli szkół. Obok tego była przewodniczącą Stowarzyszenia dyrektorek prywatnych średnich szkół żeńskich.

W latach okupacji hitlerowskiej 1939-1944 brała udział w akcji tajnego nauczania. Początkowo kierowała tajnymi kompletami, na które uczęszczały uczennice zamkniętego przez władze hitlerowskie gimnazjum i liceum J.Gagatnickiej oraz nauczwała matematyki na tych kompletach. Następnie była dyrektorką Kursu Przygotowawczego do szkół zawodowych II stopnia (tajne gimnazjum i liceum ogólnokształcące). Później była dyrektorką szkoły zawodowej "Galanterii Skórzanej", która faktycznie była zamaskowanym gimnazjum i liceum ogólnokształcącym. Równocześnie zajmowała się kolportowaniem nielegalnych wydawnictw antyhitlerowskich. W czasie powstania warszawskiego nie zdołała dostać się na posterunek wyznaczony jej przez organizację polskiego podziemia (w szpitalu Dzieciątka Jezus), ponieważ dzielnica Ochota, w której mieszkała, od razu po rozpoczęciu akcji powstańczej otoczona była przez Niemców i odcięta od innych części miasta. Została wywieziona do Niemiec do miejscowości Oehringen w Württembergii. Była tam zatrudniona ciężką pracą w fabryce Kottman, produkującej na potrzeby wojny. W końcu grudnia 1944 powróciła do Polski - osiedlając się na razie w Krakowie, bo mieszkanie w Warszawie w czasie powstania zostało spalone przez Niemców. W Krakowie od razu rozpoczęła pracę nauczycielską w XI Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Józefy Joteyko. Po zakończeniu roku szkolnego przeniosła się do Warszawy. Skierowana została przez prezydenta Stanisława Tokwińskiego i viceprezydenta Edwarda Strzeleckiego do nowoorganizującej się wówczas szkoły średniej ogólnokształcącej im. J.Kochanowskiego. Po zorganizowaniu szkoły została mianowana jej dyrektorką i kierowała tą szkołą do 1949 roku. W 1947 brała udział w Centralnym Kursie Wakacyjnym dla nauczycieli języka rosyjskiego w Warszawie. Później pracowała w szkole im. Powstańców Warszawy a ostatnio w liceum im. Marii Skłodowskiej-Curie, gdzie przez cztery lata pełniła funkcję wicedyrektorki.

W zawodzie nauczycielskim Herfurtowa pracowała przeszło 50 lat. Za udział w pracy niepodległościowej była odznaczona orderem "Virtuti Militari" V klasy i "Krzyżem Niepodległości z Mieczami".

*Wz
Jawisko*

*2
Czy 1880
sa młodo
gimnazjum*

*2
jako
organizacji
-taku po-
stępnie*

*Czy wie-
dzieć
kiedy
gdań
zmarła
ostate po-
chwała*

22 III
D.k.
Biogram oprac. przez E2, E. Skerską i D. W.
do III tomu „Słownika VII Kobiety”
Kompletacja pre-
mobiota przez D.k.
II/4

SZTURM de SZTREM Zofia zam. HERFURTOWA (1891–1965), członkini organizacji niepodległościowych i PPS, od 1914 w Oddziale Żeńskim POW w Warszawie, następnie w Oddziale Lotnym Wojska Polskiego, Od jesieni 1917 komendantka Oddziału Żeńskiego POW w Kielcach; działaczka Ligi Kobiet. W 1918 w Pogotowiu Bojowym PPS. W okresie międzywojennym nauczycielka, działaczka społeczna, m.in. zaangażowana w PWK. W czasie II wojny współorganizatorka pomocy dla więźniów gestapo. Po wojnie dyrektorka liceum w Warszawie.

Zofia Szturm de Sztrem urodziła się 28 II 1891 w Petersburgu w rodzinie Jana i Marii z d. Rusieckiej. Miała czworo rodzeństwa. W 1907 ukończyła gimnazjum w Astrachaniu i podjęła studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Żeńskiego Instytutu Pedagogicznego Uniwersytetu w Petersburgu. Tam aktywna działała w zarządzie Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej oraz w organizacji „Spójnia”, zrzeszającej Polki studiujące w Petersburgu. Od 1912 była także członkinią PPS, a od wiosny 1913 PPS-Opozycji i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. Jako przedstawicielka Związku pojechała w grudniu 1913 do Krakowa, nawiązując tam kontakty organizacyjne z czołowymi działaczami PPS-Opozycji i przywożąc przez granicę do Petersburga wydawnictwa tej partii. W 1914 ukończyła studia i podjęła pracę nauczycielki szkół średnich na Ukrainie. Po wybuchu I wojny światowej przybyła do Warszawy, gdzie nawiązała kontakt ze Związkiem Strzeleckim, a następnie wstąpiła do Oddziału Żeńskiego POW. We wrześniu i w październiku 1914, jeszcze przed formalnym zawiązaniem Oddziałów Lotnych Wojska Polskiego (OLWP), pełniła funkcję kierowniczkę sekcji ryszunkowej, magazynującej broń i amunicję na potrzeby organizacji. W końcu listopada tr., przydzielona do OLWP jako kurierka przewoziła rozkazy i raporty, transportowała materiały wybuchowe, broń ręczną i karabiny m. in. na trasie Warszawa-Lódź i Warszawa-Lublin. Kolejne mieszkania Zofii w Warszawie były magazynem broni i amunicji, miejscem kontaktów członków OLWP i schronieniem po przeprowadzonych akcjach dywersyjnych. W maju 1915 została wysłana z rozkazami i wydawnictwami niepodległościowych do Petersburga, Moskwy i Kijowa. Od czerwca 1915 pełniła funkcję zastępczyni komendantki Oddziału Żeńskiego POW w Lublinie, prowadziła również biuro paszportowo-adresowe oraz przechowywała broń i amunicję. Równocześnie pracowała jako nauczycielka wykładając fizykę na kursach uzupełniających dla nauczycieli szkół początkowych. Tuż przed opuszczeniem Lublina przez wojska rosyjskie, w czasie wzmożonych represji wobec członków POW, uniknęła aresztowania podczas rewizji w

mieszkań Marii Optołowiczówny^y, u której mieszkała. Jesienią 1917 wyjechała do Kielc, gdzie została komendantką tamtejszego Oddziału Żeńskiego POW. Należała tam także do Ligi Kobiet. Latem 1918 wyjechała do Warszawy, i brała udział w pracach Pogotowia Bojowego PPS do czasu odzyskanie przez Polskę niepodległości.

Zofia Szturm de Sztrem Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z 17 V 1922 została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari z nr. Krzyża 7575. Dowódca OLK, Marian Zyndram-Kościołkowski, ps. „Orwid” we wniosku o nadanie odznaczenia napisał: *Z szeregu czynów ob. Szturm de Sztrem spełnionych w czasie swojej nieprzerwanej działalności w OL na szczególne wyróżnienie zasługują następujące: w czerwcu 1915 w Lublinie (...) zamieszkała w pokoju, w którym przechowywała materiały wybuchowe, broń, pieczętki biura paszportowego, adresy i szyfry OL Okr. Lubelskiego. W nocy na skutek denuncjacji dokonała zandarmeria rosyjska rewizji tego mieszkania. Nie tracąc zimnej krwi i przytomności umysłu chowa najważniejsze rzeczy przy sobie i próbuje wynieść. Pomyłkowo rewizja została rozpoczęta od sąsiedniego mieszkania. Dzięki niezwyklej odwadze, zimnej krwi oraz spokojowi i męstwu i decyzji z bronią w rękę powyższa próba się udała*. Była także odznaczona KW, KNzM i Odznaką „Za Wierną Służbę”.

Z małżeństwa zawartego z Tadeuszem Herfurtem jeszcze w czasie I wojny światowej miała córki – Hannę (ur. 1917) i Janinę (ur. 1922). W okresie międzywojennym pracowała jako nauczycielka matematyki, m.in. w Gimnazjum Żeńskim Zofii Kurmanowej w Warszawie, przez rok wykładała też matematykę na Uniwersytecie Ludowym. Od 1932 dyrektorka prywatnego gimnazjum, potem także liceum. Prowadziła intensywną działalność społeczną w Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem, w Zarządzie Naczelnym i Zarządzie Koła Warszawskiego PWK. Czynna w pracach Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego, potem także w Stowarzyszeniu Dyrektorów Szkół Średnich Prywatnych.

W czasie II wojny światowej brała udział w akcji tajnego nauczania m.in. jako dyrektorka szkoły zawodowej „Galanterii Skórzanej”, będącej faktycznie zamaskowanym gimnazjum i liceum. Równocześnie zajmowała się kolportażem wydawnictw konspiracyjnych. Uczestniczyła też w organizowaniu pomocy dla więźniów Pawiaka.

Po wybuchu Powstania nie udało jej się dotrzeć do wyznaczonego posterunku w Szpitalu Dzieciątka Jezus, ponieważ dzielnicą Ochota, gdzie mieszkała, została od razu otoczona przez Niemców i odcięta od reszty miasta. Zofia została wywieziona do Öhringen w Württembergii i tam przymusowo zatrudniona w fabryce Kottman produkującej na potrzeby

wojny. W końcu grudnia 1944 powróciła do Polski i zamieszkała w Krakowie, gdzie podjęła pracę nauczycielki w XI Państwowym Gimnazjum i Liceum im. J. Joteyko.

Po zakończeniu wojny powróciła do Warszawy. Tam zorganizowała i pełniła do 1949 funkcję dyrektorki Liceum Ogólnokształcącego im. J. Kochanowskiego w Warszawie. Następnie pracowała w różnych szkołach m.in. w Liceum im. M. Skłodowskiej-Curie. Zmarła 1 V 1965, pochowana w grobie rodzinnym na Powązkach.

Ojciec Zofii, Jan Szturm de Sztrem był przed I wojną dyrektorem administracyjnym fabryki w Petersburgu, potem inspektorem służby finansowej w Niżnym Nowgorodzie, następnie urzędnikiem w Astrachaniu i w innych nadwołżańskich miastach. Bracia Zofii: Edward (1885-1962), demograf i statystyk; Witold (1888-1968), prawnik; Tadeusz (1892-1968), ps. "Mały," jeden z przywódców PPS, odznaczony VM, podczas II wojny światowej więzień gestapo na Szucha i na Pawiaku; po wojnie represjonowany; Zbigniew (1898-1921), żołnierz POW, później w pogotowiu Bojowym PPS. Mąż Zofii, Tadeusz Herfurt, ppłk, działacz organizacji niepodległościowych, od 1914 służył w OLWP, następnie w POW, w 1918 komendant Okręgu Warszawskiego Pogotowia Bojowego PPS, w 1919 walczył na froncie wołyńskim, odznaczony VM.

APAK, T. 3072/WSK (tamże mat. od E. Krasnowolskiej); AUW, ao. A. Wiewiórskiej, sygn. RP 51064-; CAW, sygn. VM 25-1825, VM 25-1879, ap 3432, GISZ (akta Biura Kapituły Orderu VM) sygn. I.302.17.58, poz. 194; Dz. Pers. MSWojsk. Nr 19 z 8 VII 1922, nr 35 z 26 IX 1922, nr 59 z 30 XII 1922;

Dufrat, *Kobiety...*, s. 54; Filipow K., *Order VM 1792-1945*, Warszawa 1990, s. 115; Leinwald A., *Tadeusz Szturm de Sztrem*, Warszawa 1987, s. 11-14, 17-18, 21, 35, 196; Nałęcz, *POW...*, s. 25, 32, 37; *Słownik VM kobiet*, t. II, Toruń 2005, s. 49, 142; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, Lwów - Warszawa 1924*, MP nr 18/1931, nr 64/1931; *Szturm de Sztrem Z., Moje wspomnienia z Oddziału Lotnego*, w: *Wierna służba...*, s. 250-254, 294-295; *taże*, *Z czasów Wydziału Narodowego w Lublinie*, w: *Służba Ojczyźnie...*, s. 31, 84; Wesołowski, *Order VM...*, s. 339, 508.

Szturm de Sztrem Zofia zam. Herfurtowa (1891 –1965), członkini młodzieżowych organizacji niepodległościowych i partii PPS, PPS-Opozycja w Petersburgu. Z Oddziału Żeńskiego POW w Warszawie, oddelegowana do OL WP (Oddziału Lotnego Wojska Polskiego). Potem kolejno zastępczyni komendantki Oddziału Żeńskiego POW w Lublinie, komendantka Oddziału Żeńskiego POW w Kielcach; działaczka Ligi Kobiet. W 1918 w Pogotowiu Bojowym PPS. W okresie międzywojennym w PWK. W czasie II wojny światowej w tajnym nauczania i pomocy dla więźniów; nauczycielka.

Zofia Szturm de Sztrem urodziła się 28 II 1891 w Petersburgu w rodzinie Jana i Marii z d. Rusieckiej. Miała czterech braci. Ojciec był dyrektorem administracyjnym fabryki w Petersburgu, następnie inspektorem służby finansowej w Niżnym Nowgorodzie. W późniejszym okresie pracował jako urzędnik w Astrachaniu i w innych nadwołżańskich miastach. Zofia w 1907 ukończyła gimnazjum w Astrachaniu. W 1908 podjęła studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu w Petersburgu.

W czasie studiów czynnie działała w zarządzie Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej oraz w „Spójni”. Od 1912 była także członkinią PPS, a od wiosny 1913 PPS-Opozycji i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. Jako przedstawicielka Związku pojechała w grudniu 1913 do Krakowa. Nawiązała tam kontakty organizacyjne z czołowymi działaczami PPS-Opozycji i przewiozła przez granicę do Petersburga wydawnictwa tej partii. Po otrzymaniu w maju 1914 dyplomu ukończenia studiów, została nauczycielką szkół średnich i wyjechała na Ukrainę.

Na wieść o wybuchu I wojny światowej przybyła do Warszawy. Skontaktowała się ze Związkiem Strzeleckim, a następnie wstąpiła do Oddziału Żeńskiego POW. Jesienią 1914, jeszcze przed formalnym zawiązaniem OL, pełniła funkcję kierowniczkę sekcji ryszunkowej, magazynującej broń i amunicję na potrzeby organizacji. W końcu listopada tr., przydzielona do OL WP, jako kurierka przewoziła rozkazy i raporty, transportowała materiały wybuchowe, broń ręczną i karabiny m. in. na trasie Warszawa – Łódź, Warszawa – Lublin. Mieszkania Zofii, przy ul. Wilczej i przy ul. Nowogrodzkiej w Warszawie, były magazynami broni i amunicji, miejscami kontaktów członków OL i ich schronieniami po przeprowadzonych akcjach dywersyjnych. W maju 1915 została wysłana z rozkazami i wydawnictwami niepodległościowymi do Petersburga, Moskwy i Kijowa. Od czerwca 1915 do jesieni 1916 zastępczyni komendantki Oddziału Żeńskiego POW w Lublinie, prowadziła również biuro paszportowo-adresowe oraz przechowywała broń i amunicję aż do wejścia Legionów. Uniknęła aresztowania podczas rewizji w mieszkaniu Marii Optołowiczówny, tuż przed opuszczeniem Lublina przez wojska rosyjskie. W październiku 1916 wyjechała do Kielc, została komendantką tamtejszego Oddziału Żeńskiego POW. Zarówno w Lublinie jak i w Kielcach należała do PPS oraz Ligi Kobiet. Latem 1918 w Warszawie

uczestniczyła w Pogotowiu Bojowym PPS. Prowadząc walkę niepodległościową, nie przerywała pracy pedagogicznej. W 1916 wykładała fizykę na kursach uzupełniających dla nauczycieli szkół początkowych oraz na kursach dla ochraniarek w Lublinie. W roku szkol. 1918/1919 uczyła matematyki na Uniwersytecie Ludowym w Warszawie.

Zofia Szturm de Sztrem Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dn. 17 V 1922 została odznaczona Orderem Virtuti Militari V klasy (L. k. 7575). Marian Zyndram-Kościołkowski, ps. „Orwid”, dowódca OL we wniosku o nadanie odznaczenia napisał: *Z szeregu czynów ob. Szturm de Sztrem spełnionych w czasie swojej nieprzerwanej działalności w OL na szczególne wyróżnienie zasługują następujące : w czerwcu 1915 w Lublinie (...) zamieszkała w pokoju, w którym przechowywała materiały wybuchowe, broń, pieczątki biura paszportowego, adresy i szyfry OL Okr. Lubelskiego. W nocy na skutek denuncjacji dokonała żandarmeria rosyjska rewizji tego mieszkania. Nie tracąc zimnej krwi i przytomności umysłu chowa najważniejsze rzeczy przy sobie i próbuje wynieść. Pomyłkowo rewizja została rozpoczęta od sąsiedniego mieszkania. Dzięki niezwyklej odwadze, zimnej krwi oraz spokojowi i męstwu i decyzji z bronią w ręku powyższa próba się udała*. Była także odznaczona KW, KNzM i Odznaką „ Za Wierną Służbę”.

Z małżeństwa zawartego, jeszcze w czasie I wojny światowej, z Tadeuszem Herfurtem miała córki – Hannę i Janinę. W okresie międzywojennym pracowała jako nauczycielka matematyki, m.in. w Gimnazjum Żeńskim Zofii Kurmanowej przy ul. Brackiej w Warszawie. Prowadziła też intensywną działalność społeczną w Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem (przewodnicząca), w Zarządzie Naczelny i Zarządzie Koła Warszawskiego PWK. Uczestniczyła też w pracach Związku Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich, a później w ZNP, gdzie należała do Zarządu Głównego.

W czasie II wojny światowej początkowo kierowała tajnymi kompletami, na które uczestniczyły uczennice zamkniętego przez Niemców gimnazjum i liceum J. Gagatnickiej. Później była dyrektorką szkoły zawodowej (galanterii skórzanej), będącej faktycznie konspiracyjnym gimnazjum i liceum. Równocześnie wspólnie z Marią Kwiatkowską-Stefanowską, Dionizją Wyszynską i in. organizowała pomoc dla więźniów Pawiaka. Aresztowana na Ochocie zaraz po wybuchu Powstania Warszawskiego, została wywieziona do Niemiec. Do grudnia 1944 pracowała w fabryce produkującej na potrzeby wojny.

Początkowo mieszkała w Krakowie i uczyła w XI Państwowym Gimnazjum i Liceum im. J. Joteyko. Następnie przeniosła się do Warszawy i do 1949 była dyrektorką Liceum Ogólnokształcącego im. J. Kochanowskiego, a następnie wicedyrektorką w Liceum im. Marii Skłodowskiej-Curie. Zmarła 1 V 1965 i spoczywa w grobie rodzinnym na Powązkach.

Tadeusz Szturm de Sztrem (1892-1968), ps. „Mały,” (brat Zofii) to jeden z najwybitniejszych przywódców PPS; odznaczony Orderem Wojennym Virtuti Militari V klasy. Podczas II wojny światowej więzien gestapo na Szucha i na Pawiaku; po wojnie represjonowany.

Tadeusz Herfurt ps. „Armak”, mąż Zofii, intensywnie zaangażowany w działalność organizacji niepodległościowych, był w latach 1913-1914 adiutantem Edwarda Rydza – Śmigłego, wówczas komendanta Okr. Lwów Związku Strzeleckiego. Od jesieni 1914 służył w OL WP, a wiosną 1915 został komendantem OL a następnie POW w Lubelskiem, później w Kielcach. Od czerwca do listopada 1918 komendant Okr. Warszawskiego Pogotowia Bojowego PPS, następnie w Komendzie Głównej Milicji Ludowej PPS. Od maja do listopada 1919 walczył na froncie wołyńskim. W 1935 mianowany na stop. ppłk.; odznaczony Orderem Virtuti Militari V klasy, KW (trzykrotnie) i in.

APAK, T. 3072/WSK; AUW, akta osob. Aliny Wiewiórskiej, sygn. RP 51064-; CAW, sygn. VM 25-1825, VM 25-1879, ap 3432, GISZ (akta Biura Kapituły Orderu VM) sygn. I.302.17.58, poz. 194;

Dufrat, *Kobiety...*, s. 54 ; Filipow K., *Order VM 1792-1945*, Warszawa 1990, s. 115 ; Dz. Pers. MSWojsk. Nr 19 z 8 VII 1922, nr 35 z 26 IX 1922, nr 59 z 30 XII 1922; Leinwald A., *Tadeusz Szturm de Sztrem*, Warszawa 1987, s. 11-14, 17-18, 21, 35, 196; Nałęcz T., *Polska Organizacja Wojskowa*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1984, s. 25, 32, 37 ; *Słow. VM*, t. II, s. 49, 142; *Służba Ojczyźnie*, s. 31, 84; Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, Lwów -Warszawa 1924, MP nr 18/1931, nr 64/1931 ; **Szturm de Sztrem Z.**, *Moje wspomnienia z Oddziału Lotnego [w:] Wierna służba...*, s. 250-254, 294-295; Tygodnik Powszechny, nr 24 z 1965 (nekrolog); Wesółowski, *Order VM...*, s. 339, 508.

Pracownicy M. Sulaj i W. Misztel
11.12. 1754/WSK-412/07

POA/104

1110
MS-101/02

pisownia?

Zofia HERFURTOWA z d. SZTURM de SZTREM

Urodziła się w dniu 28 lutego 1891r. w Petersburgu jako córka Jana i Marii z Rusieckich.

Szturm de Sztrem

Jan Szturm de Sztrem był dyrektorem administracyjnym fabryki w Petersburgu, a następnie inspektorem służby finansowej w Niżnym Nowgorodzie. W następnych latach pracował jako urzędnik w Astrachaniu i innych miastach nadwożańskich. Pochodził ze starego, nobilitowanego za zasługi w wojnach z Turkami rodu podolskiego. Jego brat, Mikołaj Szturm de Sztrem był naczelnikiem wojskowym powstania styczniowego w Hajsyniu. Został zesłany na Sybir, a majątek rodzinny uległ konfiskacie. Matka pochodziła z Nowogródzyny.

Zofia miała czterech braci. Najstarszy Edward (1885-1962) został demografem i statystykiem. Witold (1888-1933), to prawnik z wykształcenia, działaczem PPS, a następnie KPP. Tadeusz (1892-1968) to jeden z najwybitniejszych działaczy i przywódców PPS, kawaler Virtuti Militari V klasy, w latach II wojny światowej więzień gestapo na Szucha i na Pawiaku, a po wojnie więzień reżimu komunistycznego. Zbigniew (1898-1921) służył w POW, w Pogotowiu Bojowym PPS, a następnie jako podchorąży WP uczestniczył w latach 1919-1920 w wojnach o niepodległość Polski.

Zofia gimnazjum ukończyła w Astrachaniu w 1907r. W 1908r. wyjechała na studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu w Petersburgu. Tam należała do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej oraz do „Spójni” – organizacji studentek Polek. W obydwóch tych organizacjach była członkinią zarządów. Od 1912r. była także członkinią PPS, a od wiosny 1913r. PPS-Opozycji i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. W grudniu 1913r. pojechała do Krakowa jako przedstawicielka Związku. Nawiązała tam kontakty organizacyjne z czołowymi działaczami PPS-Opozycji, m.in. Janem Cynarskimi i Feliksem Perlem. Wydawnictwa tej partii przewiozła przez granicę i w Petersburgu przekazała swemu bratu Tadeuszowi. Akcja ta przyczyniła się do rozwinięcia szerszej działalności przez PPS-Opozycję. Działała także, lecz tylko

„pomocniczo” przy Związku Walki Czynnej, jako że kobiety nie były przyjmowane do tej organizacji.

Po ukończeniu studiów w maju 1914r. wyjechała na Ukrainę. Na wieść o wybuchu wojny przybyła do Warszawy. Nawiązała kontakty ze Związkiem Strzeleckim, a następnie wstąpiła do POW. W listopadzie 1914r. została przydzielona do Oddziału Lotnego Wojsk Polskich. W czerwcu 1915r. wyjechała do Lublina, gdzie prowadziła biuro paczportowo-adresowe oraz przechowywała broń i amunicję aż do wejścia Legionów do Lublina. Do jesieni 1916r. pracowała tam dalej jako zastępczyni komendantki Oddziału Żeńskiego POW (Heleny Fabierkiewiczowej). W październiku 1916r. wyjechała do Kielc gdzie została komendantką tamtejszego Oddziału Żeńskiego. Przez cały czas pobytu w Lublinie i w Kielcach należała do PPS i Ligii Kobiet. W Kielcach była przewodniczącą Ligii w 1918r. Latem 1918r. wyjechała do Warszawy i brała tam udział w pracach Pogotowia Bojowego PPS. Z chwilą rozbrojenia Niemców w listopadzie 1918r. zakończyła swój udział w pracach niepodległościowych.

Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dnia 17 maja 1922r. została odznaczona Orderem Virtuti Militari V klasy (L.k. 7575).

We wniosku o nadanie tego odznaczenia wystawionym w dniu 31 marca 1921r. Marian Zyndram-Kościałkowski pisał: *„Ob. Zofja Szturm de Sztrem (Ira) obecnie żona por. Herfurta T. z zawodu nauczycielka szkół średnich w sierpniu 1914r. przybywa do Warszawy z Petersburga oddając się do dyspozycji Kom. We wrześniu i październiku pełni funkcję kierowniczkę sekcji ryszunkowej, magazynującej broń i amunicję na potrzeby organizacji. W listopadzie zostaje przydzielona do techniki Oddz. Lotnego, wypełniając kolejno wszystkie funkcje związane z najważniejszymi potrzebami O.L.: jako kurjerka przewozi rozkazy i raporty; następnie przewozi osobiście większy transport materiałów wybuchowych w końcu grudnia; w styczniu 1915 roku przewozi większy transport broni ręcznej i karabinów z Warszawy do Lublina w związku z ożywieniem akcji O.L. w Okręgu Lubelskim. Od stycznia 15r. stale prowadzi dział magazynowania broni i składy materiałów wybuchowych O.L. w Warszawie oraz przewozi materiały wybuchowe wyrabiane w Centr. Lab. Lubelskim. W maju 15r. zostaje wysłana z rozkazami i transportem wydawnictw niepodległościowych do Rosji (Petersburg, Moskwa, Kijów) przywoząc stamtąd broń i pieniądze. W czerwcu zostaje przydzielona do Okręgu Lubelskiego, gdzie obejmuje biuro paszportowe, składy broni i materiałów wybuchowych.*

Z szeregu czynów ob. Szturm de Sztrem spełnianych w czasie swojej nieprzerwanej działalności w O.L. na szczególne wyróżnienie zasługują następujące:

W czerwcu 1915r. w Lublinie ob. Szturm de Sztrem zamieszkała w pokoju w którym przechowywała materiały wybuchowe, broń, pieczętki biura paszportowego, adresy i szyfry O.L. Okr. Lubelskiego. W nocy na skutek denuncjacji dokonała żandarmerja rosyjska rewizji tego mieszkania. Jeszcze przed wtargnięciem żandarmów usiłuje uratować najbardziej kompromitujące rzeczy O.L. wychodząc przez okno na dach, jednak zostaje zmuszona cofnąć się, gdyż dom był obserwowany, wówczas nie tracąc zimnej krwi i przytomności chowa najważniejsze rzeczy przy sobie i próbuje wynieść te rzeczy z pokoju ponieważ pomyłkowo rewizja została rozpoczęta od sąsiedniego mieszkania. Dzięki niezwyklej odwadze, zimnej krwi oraz spokojowi i męstwu w zachowaniu się i decyzji z bronią w ręku próba powyższa powiodła się ratując w ten sposób szereg dokumentów, adresów, szyfrów, pieczęci itp. od nieuniknionego wpadnięcia w ręce rosyjskie."

Była także odznaczona Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz Odznaką „Za wierną służbę”.

Jeszcze w czasie wojny wyszła za mąż za Tadeusza Jana Herfurta. Mąż jej należał do ścisłego grona przywódców POW. Działalność niepodległościową zaczynał w 1905r. jako uczeń gimnazjów warszawskich. Należał do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej. W latach studiów politechnicznych we Lwowie działał w organizacji akademickiej „Życie”, a następnie w ZWC i w Związku Strzeleckim. W latach 1913-1914 był adiutantem Edwarda Rydza-Smigłego jako komendanta Okręgu Lwów Związku Strzeleckiego. Od jesieni 1914r., pod ps. Armak i Jan, służył w Oddziałach Lotnych. Uczestniczył w wielu akcjach bojowych, m.in. w wysadzeniu mostu kolejowego pod Jaktorowem, w akcji w Bełżycach, w akcji na most na Rządzy między Wołominem i Tuszczem, w akcjach w Łęcznej i Lubartowie, pod Kurowem, Motyczem, na linii kolejowej Chełm-Zamość. Wiosną 1915r. został komendantem Oddziałów Lotnych, a następnie całej POW w Lubelskiem. W dniu 1 sierpnia 1915r. w uznaniu zasług został mianowany podporucznikiem 1 pp I Brygady Legionów. Od października 1916r. był komendantem POW w Kielcach. Od czerwca do listopada 1918r. pełnił funkcję komendanta Okręgu Warszawskiego Pogotowia Bojowego PPS, a następnie, do maja 1919r., był członkiem Komendy Głównej Milicji Ludowej PPS. Od maja do listopada 1919r. walczył na froncie wołyńskim. W okresie międzywojennym pracował w Wojskowym Instytucie Geograficznym. W 1935r. został mianowany na stopień

podpułkownika. Odznaczony Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Walecznych 3-krotnie, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Krzyżem Kawalerskim OOP, Odznaką „Za wierną służbę”, Krzyżem Wojskowym Litwy Środkowej i in.. Zmarł 18 grudnia 1966r. Został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

Zofia i Tadeusz Herfurtowie mieli dwie córki - Hannę (ur. 2 września 1917r.) i Janinę (ur. 25 grudnia 1922r.).

W czasie I wojny światowej i w okresie międzywojennym pracowała jako nauczycielka matematyki, m.in. w połowie lat 20-tych w Gimnazjum Żeńskim Zofii Kurmanowej przy Brackiej 9. Po II wojnie światowej była dyrektorką Liceum Ogólnokształcącego im. J. Kochanowskiego.

Spółecznie w okresie międzywojennym pracowała jako przewodnicząca Stowarzyszenia Kobiet z Wyższym Wykształceniem, jako członkini Zarządu Naczelnego i Zarządu Koła Warszawskiego PWK. Uczestniczyła także w działalności Związku Zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich założonego w 1919r. W latach 20-tych pełniła tam funkcję członka Komisji Ustawodawstwa Szkolnego. W okresie II wojny światowej i okupacji niemieckiej wspólnie z Marią „Ellą” Kwiatkowską-Stefanowską, Dionizją Wyszyńską i in. uczestniczyła w niesieniu pomocy więźniom Pawiaka.

Zmarła 1 maja 1965r. Została pochowana w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

Źródła:

CAW, syg.VM 25-1825 (Zofia Herfurtowa), VM 25-1879 (Tadeusz Herfurt), ap 3432 (Tadeusz Jan Herfurt).

MP nr 18/1931, nr 64/1931.

Dz. Pers. MSWojsk. Nr 19 z 8 lipca 1922r., Nr 35 z 26 września 1922r. i Nr 59 z 30.12.1922r.

Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, Lwów-Warszawa 1924, s. 443.

Spis nauczycieli, Warszawa-Lwów 1926, s. 237, 256.

Leinwand A., Tadeusz Szturm de Sztrem, Warszawa 1987, s. 11-14, 17-18, 21, 35, 196.

Szturm de Sztrem Z., Moje wspomnienia z Oddziału Lotnego, w: Wierna służba..., s.251, 254.

Szturm de Sztrem Z., Na obczyźnie (Petersburg 1910-1914), w: Wierna służba..., s. 294-295.

Szturm de Sztrem Z., Z czasów Wydziału Narodowego w Lublinie. 1915-1916, w: Służba Ojczyźnie..., s. 3.

Tygodnik Powszechny nr 24/1965, nekrolog Zofii ze Szturm de Sztremów Herfurtowej.

Zagórski A., Zrzeszenie....., t. VI, cz. 3, s. 700.

Życie Warszawy nr 305/1966, nekrolog Tadeusza Herfurta.

Zofia HERFURTOWA z d. SZTURM de SZTREM -MS 17x403

Urodziła się w dniu 28 lutego 1891 r. w Petersburgu jako córka Jana i Marii z Rusieckich.

Jan Szturm de Sztrem był dyrektorem administracyjnym fabryki w Petersburgu, a następnie inspektorem służby finansowej w Niżnym Nowgorodzie. W następnych latach pracował jako urzędnik w Astrachaniu i innych miastach nadwożańskich. Pochodził ze starego, nobilitowanego za zasługi w wojnach z Turkami rodu podolskiego. Jego brat, Mikołaj Szturm de Sztrem był naczelnikiem wojskowym powstania stycziowego w Hajsyniu. Został zesłany na Sybir, a majątek rodzinny uległ konfiskacie. Matka pochodziła z Nowogródzyczyny.

Zofia miała czterech braci. Najstarszy Edward (1885-1962) został demografem i statystykiem. Witold (1888-1933), to prawnik z wykształcenia, działaczem PPS, a następnie KPP. Tadeusz (1892-1968) to jeden z najwybitniejszych działaczy i przywódców PPS, kawaler Virtuti Militari V klasy, w latach II wojny światowej więzień gestapo na Szucha i na Pawiaku, a po wojnie więzień reżimu komunistycznego. Zbigniew (1898-1921) służył w POW, w Pogotowiu Bojowym PPS, a następnie jako podchorąży WP uczestniczył w latach 1919-1920 w wojnach o niepodległość Polski.

Zofia gimnazjum ukończyła w Astrachaniu w 1907 r. W 1908 r. wyjechała na studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu w Petersburgu. Tam należała do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej oraz do „Spójni” – organizacji studentek Polek. W obydwóch tych organizacjach była członkinią zarządów. Od 1912 r. była także członkinią PPS, a od wiosny 1913 r. PPS-Opozycji i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. W grudniu 1913 r. pojechała do Krakowa jako przedstawicielka Związku. Nawiązała tam kontakty organizacyjne z czołowymi działaczami PPS-Opozycji, m.in. Janem Cynarskimi i Feliksem Perlem. Wydawnictwa tej partii przewiozła przez granicę i w Petersburgu przekazała swemu bratu Tadeuszowi. Akcja ta przyczyniła się do rozwinięcia szerszej działalności przez PPS-Opozycję. Działała także, lecz tylko „pomocniczo” przy Związku Walki Czynnej, jako że kobiety nie były przyjmowane do tej organizacji.

Po ukończeniu studiów w maju 1914 r. wyjechała na Ukrainę. Na wieść o wybuchu wojny przybyła do Warszawy. Nawiązała kontakty ze Związkiem Strzeleckim, a następnie wstąpiła do POW. W listopadzie 1914 r. została przydzielona do Oddziału Lotnego Wojsk Polskich. W czerwcu 1915 r. wyjechała do Lublina, gdzie prowadziła biuro paszportowo-adresowe oraz przechowywała broń i amunicję aż do wejścia Legionów do Lublina. Do jesieni 1916 r. pracowała tam dalej jako zastępczyni komendantki Oddziału Żeńskiego POW (Heleny Fabierkiewiczowej). W październiku 1916 r. wyjechała do Kielc gdzie została komendantką tamtejszego Oddziału Żeńskiego. Przez cały czas pobytu w Lublinie i w Kielcach należała do PPS i Ligii Kobiet. W Kielcach była przewodniczącą Ligii w 1918 r. Latem 1918 r. wyjechała do Warszawy i brała tam udział w pracach Pogotowia Bojowego PPS. Z chwilą rozbrojenia Niemców w listopadzie 1918 r. zakończyła swój udział w pracach niepodległościowych.

Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dnia 17 maja 1922 r. została odznaczona Orderem Virtuti Militari V klasy (L.k. 7575).

We wniosku o nadanie tego odznaczenia wystawionym w dniu 31 marca 1921 r. Marian Zyndram-Kościałkowski pisał: *„Ob. Zofja Szturm de Sztrem (Ira) obecnie żona por. Herfurta T. z zawodu nauczycielka szkół średnich w sierpniu 1914 r. przybywa do Warszawy z Petersburga oddając się do dyspozycji Kom. We wrześniu i październiku pełni funkcję kierowniczkę sekcji ryszunkowej, magazynującej broń i amunicję na potrzeby organizacji. W listopadzie zostaje przydzielona do techniki Oddz. Lotnego, wypełniając kolejno wszystkie funkcje związane z najważniejszymi potrzebami O.L.: jako kurjerka przewozi rozkazy i raporty; następnie przewozi osobiście większy transport materiałów wybuchowych w końcu grudnia; w styczniu 1915 roku przewozi większy transport broni ręcznej i karabinów z Warszawy do Lublina w związku z ożywieniem akcji O.L. w Okręgu Lubelskim. Od stycznia 15 r. stale prowadzi dział magazynowania broni i składy materiałów wybuchowych O.L. w Warszawie oraz przewozi materiały wybuchowe wyrabiane w Centr. Lab. Lubelskim. W maju 15 r. zostaje wysłana z rozkazami i transportem wydawnictw niepodległościowych do Rosji (Petersburg, Moskwa, Kijów) przywożąc stamtąd broń i pieniądze. W czerwcu zostaje przydzielona do Okręgu Lubelskiego, gdzie obejmuje biuro paszportowe, składy broni i materiałów wybuchowych.*

Z szeregu czynów ob. Szturm de Sztrem spełnianych w czasie swojej nieprzerwanej działalności w O.L. na szczególne wyróżnienie zasługują następujące:

W czerwcu 1915 r. w Lublinie ob. Szturm de Sztrem zamieszkała w pokoju w którym przechowywała materiały wybuchowe, broń, pieczątki biura paszportowego, adresy i szyfry O.L. Okr. Lubelskiego. W nocy na skutek denuncjacji dokonała zandarmerja rosyjska rewizji tego mieszkania. Jeszcze przed wtargnięciem zandarmerji usiłuje uratować najbardziej kompromitujące rzeczy O.L. wychodząc przez okno na dach, jednak zostaje zmuszona cofnąć się, gdyż dom był obserwowany, wówczas nie tracąc zimnej krwi i przytomności chowa najważniejsze rzeczy przy sobie i próbuje wynieść te rzeczy z pokoju ponieważ pomyłkowo rewizja została rozpoczęta od sąsiedniego mieszkania. Dzięki niezwyklej odwadze, zimnej krwi oraz spokojowi i męstwu w zachowaniu się i decyzji z bronią w ręku próba powyższa powiodła się ratując w ten sposób szereg dokumentów, adresów, szyfrów, pieczęci itp. od nieuniknionego wpadnięcia w ręce rosyjskie."

Była także odznaczona Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz Odznaką „Za wierną służbę”.

Jeszcze w czasie wojny wyszła za mąż za Tadeusza Jana Herfurta. Mąż jej należał do ścisłego grona przywódców POW. Działalność niepodległościową zaczynał w 1905 r. jako uczeń gimnazjów warszawskich. Należał do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej. W latach studiów politechnicznych we Lwowie działał w organizacji akademickiej „Życie”, a następnie w ZWC i w Związku Strzeleckim. W latach 1913-1914 był adiutantem Edwarda Rydza-Śmigłego jako komendanta Okręgu Lwów Związku Strzeleckiego. Od jesieni 1914 r., pod ps. Armak i Jan, służył w Oddziałach Lotnych. Uczestniczył w wielu akcjach bojowych, m.in. w wysadzeniu mostu kolejowego pod Jaktorowem, w akcji w Bełzycach, w akcji na most na Rządzy między Wołominem i Tłuszczem, w akcjach w Łęcznej i Lubartowie, pod Kurowem, Motyczem, na linii kolejowej Chełm-Zamość. Wiosną 1915 r. został komendantem Oddziałów Lotnych, a następnie całej POW w Lubelskiem. W dniu 1 sierpnia 1915 r. w uznaniu zasług został mianowany podporucznikiem 1 pp I Brygady Legionów. Od października 1916 r. był komendantem POW w Kielcach. Od czerwca do listopada 1918r. pełnił funkcję komendanta Okręgu Warszawskiego Pogotowia Bojowego PPS, a następnie, do maja 1919 r., był członkiem Komendy Głównej Milicji Ludowej PPS. Od maja do listopada 1919 r. walczył na froncie wołyńskim. W okresie międzywojennym pracował w Wojskowym Instytucie Geograficznym. W 1935 r. został mianowany na stopień podpułkownika. Odznaczony Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Walecznych 3-krotnie, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Krzyżem Kawalerskim OOP, Odznaką „Za wierną

służbę”, Krzyżem Wojskowym Litwy Środkowej i in.. Zmarł 18 grudnia 1966 r. Został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

Zofia i Tadeusz Herfurtowie mieli dwie córki - Hanę (ur. 2 września 1917 r.) i Janinę (ur. 25 grudnia 1922r.).

W drugiej połowie lat 30-tych mieszkali przy ul. Łęczyckiej 4.

W czasie I wojny światowej i w okresie międzywojennym pracowała jako nauczycielka matematyki, m.in. w połowie lat 20-tych w Gimnazjum Żeńskim Zofii Kurmanowej przy Brackiej 9. W 1936 r. była przewodniczącą Państwowej Komisji Egzaminacyjnej Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego. Po II wojnie światowej była dyrektorką Liceum Ogólnokształcącego im. J. Kochanowskiego.

Społecznie w okresie międzywojennym pracowała jako przewodnicząca Stowarzyszenia Kobiet z Wyższym Wykształceniem, jako członkini Zarządu Naczelnego i Zarządu Koła Warszawskiego PWK. Uczestniczyła także w działalności Związku Zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich założonego w 1919 r. W latach 20-tych pełniła tam funkcję członka Komisji Ustawodawstwa Szkolnego. W okresie II wojny światowej i okupacji niemieckiej wspólnie z Marią „Ellą” Kwiatkowską-Stefanowską, Dionizją Wyszyńską i in. uczestniczyła w niesieniu pomocy więźniom Pawiaka.

Zmarła 1 maja 1965 r. Została pochowana w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

Źródła:

CAW, syg.VM 25-1825 (Zofia Herfurtowa), VM 25-1879 (Tadeusz Herfurt), ap 3432 (Tadeusz Jan Herfurt), GISZ (akta Biura Kapituły Orderu VM) syg. I.302.17.58, poz. 194, AUW, akta osob. Aliny Wiewiórskiej, syg. RP 51064 – Dz. Pers. MSWojsk. Nr 19 z 8 lipca 1922 r., Nr 35 z 26 września 1922 r. i Nr 59 z 30.12.1922 r.; MP nr 18/1931, nr 64/1931 – Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, Lwów-Warszawa 1924, s. 443; Spis nauczycieli, Warszawa-Lwów 1926, s. 237, 256 – Leinwand A., Tadeusz Szturm de Sztrem, Warszawa 1987, s. 11-14, 17-18, 21, 35, 196; Szturm de Sztrem Z., Moje wspomnienia z Oddziału Lotnego, w: Wierna służba..., s.251, 254; Szturm de Sztrem Z., Na obczyźnie (Petersburg 1910-1914), w: Wierna służba..., s. 294-295; Szturm de Sztrem Z., Z czasów Wydziału Narodowego w Lublinie. 1915-1916, w: Służba Ojczyźnie..., s. 3; Zagórski A., Zrzeszenie..., t. VI, cz. 3, s. 700 – Tygodnik Powszechny nr 24/1965, nekrolog Zofii ze Szturm de Sztremów Herfurtowej; Życie Warszawy nr 305/1966, nekrolog Tadeusza Herfurta.

SZTURM de SZTREM Zofia zam. HERFURTOWA

Urodziła się w dniu 28 lutego 1891 r. w Petersburgu jako córka Jana i Marii z Rusieckich.

Jan Szturm de Sztrem był dyrektorem administracyjnym fabryki w Petersburgu, a następnie inspektorem służby finansowej w Niżnym Nowgorodzie. W następnych latach pracował jako urzędnik w Astrachaniu i innych miastach nadwożańskich. Pochodził ze starego, nobilitowanego za zasługi w wojnach z Turkami rodu podolskiego. Jego brat, Mikołaj Szturm de Sztrem był naczelnikiem wojskowym powstania styczniowego w Hajsyniu. Został zesłany na Sybir, a majątek rodzinny uległ konfiskacie. Matka pochodziła z Nowogródzczyzny.

Zofia miała czterech braci. Najstarszy Edward (1885-1962) został demografem i statystykiem. Witold (1888-1933), to prawnik z wykształcenia, działaczem PPS, a następnie KPP. Tadeusz (1892-1968) to jeden z najwybitniejszych działaczy i przywódców PPS, kawaler Virtuti Militari V klasy, w latach II wojny światowej więzień gestapo na Szucha i na Pawiaku, a po wojnie więzień reżimu komunistycznego. Zbigniew (1898-1921) służył w POW, w Pogotowiu Bojowym PPS, a następnie jako podchorąży WP uczestniczył w latach 1919-1920 w wojnach o niepodległość Polski.

Zofia gimnazjum ukończyła w Astrachaniu w 1907 r. W 1908 r. wyjechała na studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Uniwersytetu w Petersburgu. Tam należała do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej oraz do „Spójni” – organizacji studentek Polek. W obydwóch tych organizacjach była członkinią zarządów. Od 1912 r. była także członkinią PPS, a od wiosny 1913 r. PPS-Opozycji i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. W grudniu 1913 r. pojechała do Krakowa jako przedstawicielka Związku. Nawiązała tam kontakty organizacyjne z czołowymi działaczami PPS-Opozycji, m.in. Janem Cynarskimi i Feliksem Perlem. Wydawnictwa tej partii przewiozła przez granicę i w Petersburgu przekazała swemu bratu Tadeuszowi. Akcja ta przyczyniła się do rozwinięcia szerszej działalności przez PPS-Opozycję. Działała

także, lecz tylko „pomocniczo” przy Związku Walki Czynnej, jako że kobiety nie były przyjmowane do tej organizacji.

Po ukończeniu studiów w maju 1914 r. wyjechała na Ukrainę. Na wieść o wybuchu wojny przybyła do Warszawy. Nawiązała kontakty ze Związkiem Strzeleckim, a następnie wstąpiła do POW. W listopadzie 1914 r. została przydzielona do Oddziału Lotnego Wojsk Polskich. W czerwcu 1915 r. wyjechała do Lublina, gdzie prowadziła biuro paszportowo-adresowe oraz przechowywała broń i amunicję aż do wejścia Legionów do Lublina. Do jesieni 1916 r. pracowała tam dalej jako zastępczyni komendantki Oddziału Żeńskiego POW (Heleny Fabierkiewiczowej). W październiku 1916 r. wyjechała do Kielc gdzie została komendantką tamtejszego Oddziału Żeńskiego. Przez cały czas pobytu w Lublinie i w Kielcach należała do PPS i Ligii Kobiet. W Kielcach była przewodniczącą Ligii w 1918 r. Latem 1918 r. wyjechała do Warszawy i brała tam udział w pracach Pogotowia Bojowego PPS. Z chwilą rozbrojenia Niemców w listopadzie 1918 r. zakończyła swój udział w pracach niepodległościowych.

Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dnia 17 maja 1922 r. została odznaczona Orderem Virtuti Militari V klasy (L.k. 7575).

We wniosku o nadanie tego odznaczenia wystawionym w dniu 31 marca 1921 r. Marian Zyndram-Kościałkowski pisał: *„Ob. Zofja Szturm de Sztrem (Ira) obecnie żona por. Herfurta T. z zawodu nauczycielka szkół średnich w sierpniu 1914 r. przybywa do Warszawy z Petersburga oddając się do dyspozycji Kom. We wrześniu i październiku pełni funkcję kierowniczkę sekcji ryszunkowej, magazynującej broń i amunicję na potrzeby organizacji. W listopadzie zostaje przydzielona do techniki Oddz. Lotnego, wypełniając kolejno wszystkie funkcje związane z najważniejszymi potrzebami O.L.: jako kurjerka przewozi rozkazy i raporty; następnie przewozi osobiście większy transport materiałów wybuchowych w końcu grudnia; w styczniu 1915 roku przewozi większy transport broni ręcznej i karabinów z Warszawy do Lublina w związku z ożywieniem akcji O.L. w Okręgu Lubelskim. Od stycznia 15 r. stale prowadzi dział magazynowania broni i składy materiałów wybuchowych O.L. w Warszawie oraz przewozi materiały wybuchowe wyrabiane w Centr. Lab. Lubelskim. W maju 15 r. zostaje wysłana z rozkazami i transportem wydawnictw niepodległościowych do Rosji (Petersburg, Moskwa, Kijów) przywożąc stamtąd broń i pieniądze. W czerwcu zostaje przydzielona do Okręgu Lubelskiego, gdzie obejmuje biuro paszportowe, składy broni i materiałów wybuchowych.*

Z szeregu czynów ob. Szturm de Sztrem spełnianych w czasie swojej nieprzerwanej działalności w O.L. na szczególne wyróżnienie zasługują następujące:

W czerwcu 1915 r. w Lublinie ob. Szturm de Sztrem zamieszkała w pokoju w którym przechowywała materiały wybuchowe, broń, pieczętki biura paszportowego, adresy i szyfry O.L. Okr. Lubelskiego. W nocy na skutek denuncjacji dokonała żandarmerja rosyjska rewizji tego mieszkania. Jeszcze przed wtargnięciem żandarmów usiłuje uratować najbardziej kompromitujące rzeczy O.L. wychodząc przez okno na dach, jednak zostaje zmuszona cofnąć się, gdyż dom był obserwowany, wówczas nie tracąc zimnej krwi i przytomności chowa najważniejsze rzeczy przy sobie i próbuje wynieść te rzeczy z pokoju ponieważ pomyłkowo rewizja została rozpoczęta od sąsiedniego mieszkania. Dzięki niezwyklej odwadze, zimnej krwi oraz spokojowi i męstwu w zachowaniu się i decyzji z bronią w ręku próba powyższa powiodła się ratując w ten sposób szereg dokumentów, adresów, szyfrów, pieczęci itp. od nieuniknionego wpadnięcia w ręce rosyjskie."

Była także odznaczona Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości z Mieczami oraz Odznaką „Za wierną służbę”.

Jeszcze w czasie wojny wyszła za mąż za Tadeusza Jana Herfurta. Mąż jej należał do ścisłego grona przywódców POW. Działalność niepodległościową zaczął w 1905 r. jako uczeń gimnazjów warszawskich. Należał do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej. W latach studiów politechnicznych we Lwowie działał w organizacji akademickiej „Życie”, a następnie w ZWC i w Związku Strzeleckim. W latach 1913-1914 był adiutantem Edwarda Rydza-Śmigłego jako komendanta Okręgu Lwów Związku Strzeleckiego. Od jesieni 1914 r., pod ps. Armak i Jan, służył w Oddziałach Lotnych. Uczestniczył w wielu akcjach bojowych, m.in. w wysadzeniu mostu kolejowego pod Jaktorowem, w akcji w Bełżycach, w akcji na most na Rządzy między Wołominem i Tuszczem, w akcjach w Łęcznej i Lubartowie, pod Kurowem, Motyczem, na linii kolejowej Chełm-Zamość. Wiosną 1915 r. został komendantem Oddziałów Lotnych, a następnie całej POW w Lubelskiem. W dniu 1 sierpnia 1915 r. w uznaniu zasług został mianowany podporucznikiem 1 pp I Brygady Legionów. Od października 1916 r. był komendantem POW w Kielcach. Od czerwca do listopada 1918r. pełnił funkcję komendanta Okręgu Warszawskiego Pogotowia Bojowego PPS, a następnie, do maja 1919 r., był członkiem Komendy Głównej Milicji Ludowej PPS. Od maja do listopada 1919 r.

II/22

walczył na froncie wołyńskim. W okresie międzywojennym pracował w Wojskowym Instytucie Geograficznym. W 1935 r. został mianowany na stopień podpułkownika. Odznaczony Virtuti Militari V klasy, Krzyżem Walecznych 3-krotnie, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Krzyżem Kawalerskim OOP, Odznaką „Za wierną służbę”, Krzyżem Wojskowym Litwy Środkowej i in.. Zmarł 18 grudnia 1966 r. Został pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

Zofia i Tadeusz Herfurtowie mieli dwie córki - Hannę (ur. 2 września 1917 r.) i Janinę (ur. 25 grudnia 1922r.).

W drugiej połowie lat 30-tych mieszkali przy ul. Łęczyckiej 4.

W czasie I wojny światowej i w okresie międzywojennym pracowała jako nauczycielka matematyki, m.in. w połowie lat 20-tych w Gimnazjum Żeńskim Zofii Kurmanowej przy Brackiej 9. W 1936 r. była przewodniczącą Państwowej Komisji Egzaminacyjnej Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego. Po II wojnie światowej była dyrektorką Liceum Ogólnokształcącego im. J. Kochanowskiego.

Společnie w okresie międzywojennym pracowała jako przewodnicząca Stowarzyszenia Kobiet z Wyższym Wykształceniem, jako członkini Zarządu Naczelnego i Zarządu Koła Warszawskiego PWK. Uczestniczyła także w działalności Związku Zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich założonego w 1919 r. W latach 20-tych pełniła tam funkcję członka Komisji Ustawodawstwa Szkolnego. W okresie II wojny światowej i okupacji niemieckiej wspólnie z Marią „Ellą” Kwiatkowską-Stefanowską, Dionizją Wyszynską i in. uczestniczyła w niesieniu pomocy więźniom Pawiaka.

Zmarła 1 maja 1965 r. Została pochowana w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim.

CAW, syg.VM 25-1825 (Zofia Herfurtowa), VM 25-1879 (Tadeusz Herfurt), ap 3432 (Tadeusz Jan Herfurt), GISZ (akta Biura Kapituły Orderu VM) syg. I.302.17.58, poz. 194, AUW, akta osob. Aliny Wiewiórskiej, syg. RP 51064 – Dz. Pers. MSWojsk. Nr 19 z 8 lipca

1922 r., Nr 35 z 26 września 1922 r. i Nr 59 z 30.12.1922 r.; MP nr 18/1931, nr 64/1931 – Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych, Lwów-Warszawa 1924, s. 443; Spis nauczycieli, Warszawa-Lwów 1926, s. 237, 256 – Leinwand A., Tadeusz Szturm de Sztrem, Warszawa 1987, s. 11-14, 17-18, 21, 35, 196; Szturm de Sztrem Z., Moje wspomnienia z Oddziału Lotnego, w: Wierna służba..., s.251, 254; Szturm de Sztrem Z., Na obczyźnie (Petersburg 1910-1914), w: Wierna służba..., s. 294-295; Szturm de Sztrem Z., Z czasów Wydziału Narodowego w Lublinie. 1915-1916, w: Służba Ojczyźnie..., s. 3; Zagórski A., Zrzeszenie....., t. VI, cz. 3, s. 700 – Tygodnik Powszechny nr 24/1965, nekrolog Zofii ze Szturm de Sztremów Herfurtowej; Życie Warszawy nr 305/1966, nekrolog Tadeusza Herfurta.

T. 3042 / wsk

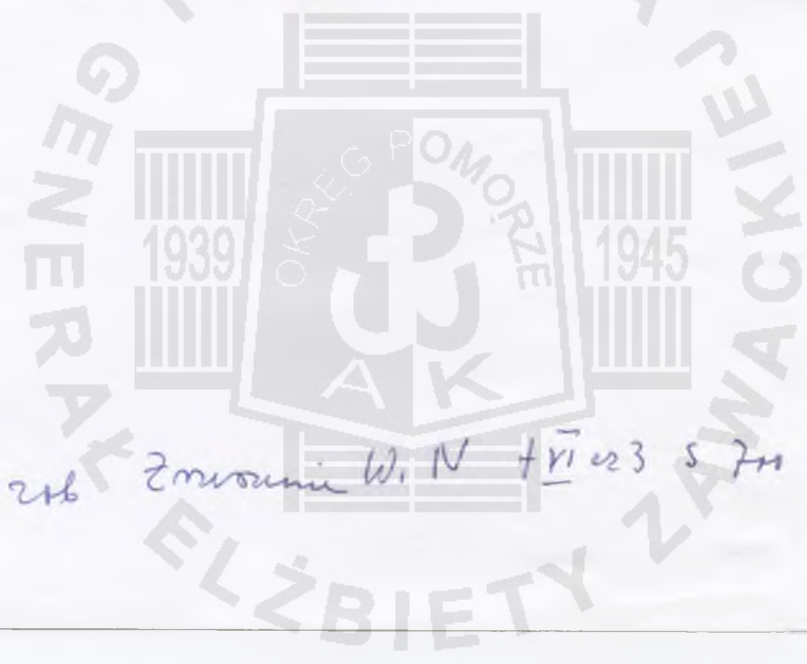
POW

SZTURM de SZTREM Zofia
sam. Herfurtowa

✓
✓ Nazwiskowe karty informacyjne

L. 16

V III
Szturm de Szturm

216 Zmowa W. N. 17123 S. 711

Stuorn de Strem Łofia

inf. o działalności na terenie
Lublina w Okr. Żem POW po
wyjściu Rosjan (30.07.1915-1916)

zob. Służba Ojczyźnie, Wspaniałe a
niestraszne... (1915-1918), Warszawa
1929, s. 31, 84.

RL& VIII 107

Wł
Herfurtowa Zofia
& d.

POM

Saturn de Saturn

1939

OKRĘG

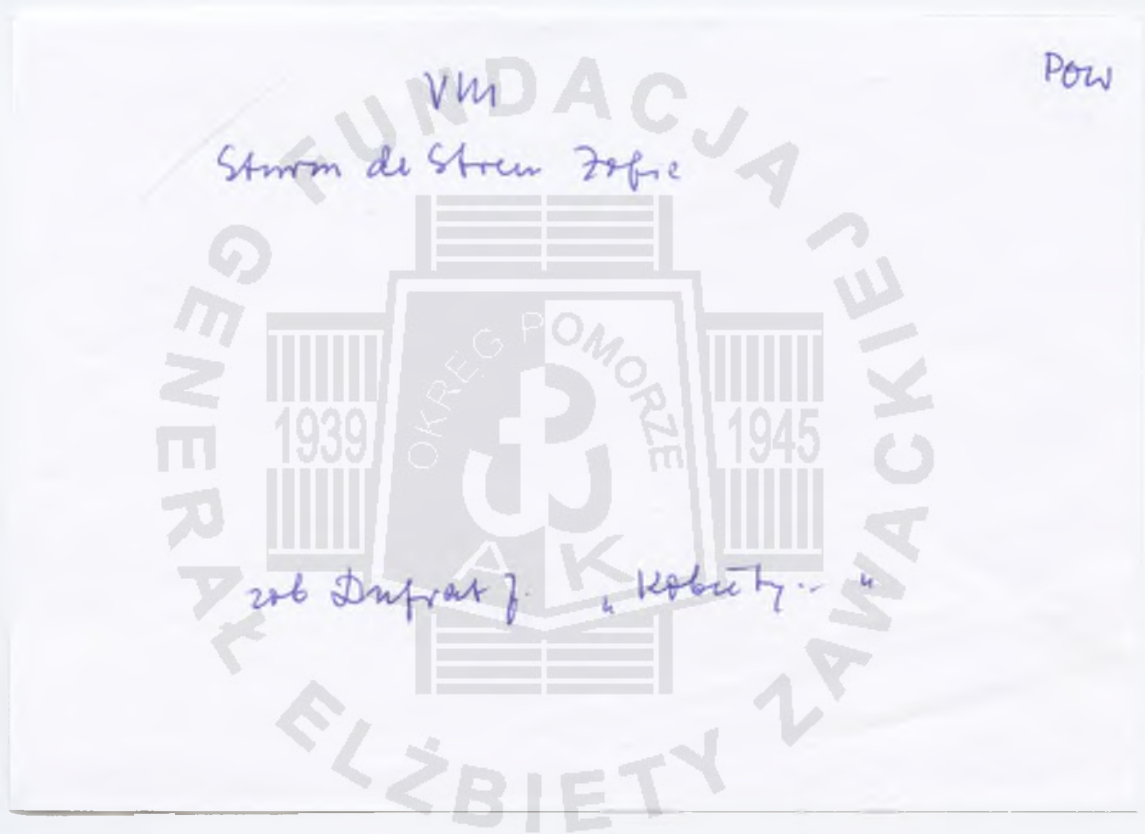
MORZE

1945

AK

zob. Wierne służba. Wspomnienia
uczestników... (1910-1915),
W-wa 1927, s. 250-259, 294-296

24. VIII '67

Saturum de Satrem Tadeusz
ps. "Maj"

Włomek PPS-Strakowski należał do
grupy, które rozpoczęło we IX 1914
starania zmierzające do podjęcia
czynnej walki (zbiórano broń, gromadzo-
no materiały wybuchowe). Został
współdziałającym z org.^{niem} "Czerwonych
Lotnych".

zob. Marek Tomasz, Polskie Organizacje
Wojskowe. Wrocław - Warszawa, Kraków, Łódź
Łódź, 1984, s. 25, 32

RG. VIII. 07

Herfurt Tadeusz
ps. Annak, Jan

Dowódca Okręgu Lubelskiego POW.

zob. Matej Tomasz, Polska Organizacja
Wojskowa, Wrocław-Wrca, Kraków,
Goleniów, 1984, s. 25, 37

elż. VIII 07

VOL

Herfurt Lofia

W czasie II wojny światowej
uczestniczyła w mieście pomocy
więźniom Pawiaka

zob. Stoc. Vol, t. II, s. 49, 142

ELŻ. VIII 107

1930

VM

Rev. Lurtoona

relacje ty czołowy uczestniczył Obrządy święte
1918-1920 w "Szwedzi Górnicy", 1929 w

1939

1945

206 Bin letym 522 174 w Revels, listopad 1998

i

bez teści

Leg. Polski

STURM-STREM Zofia

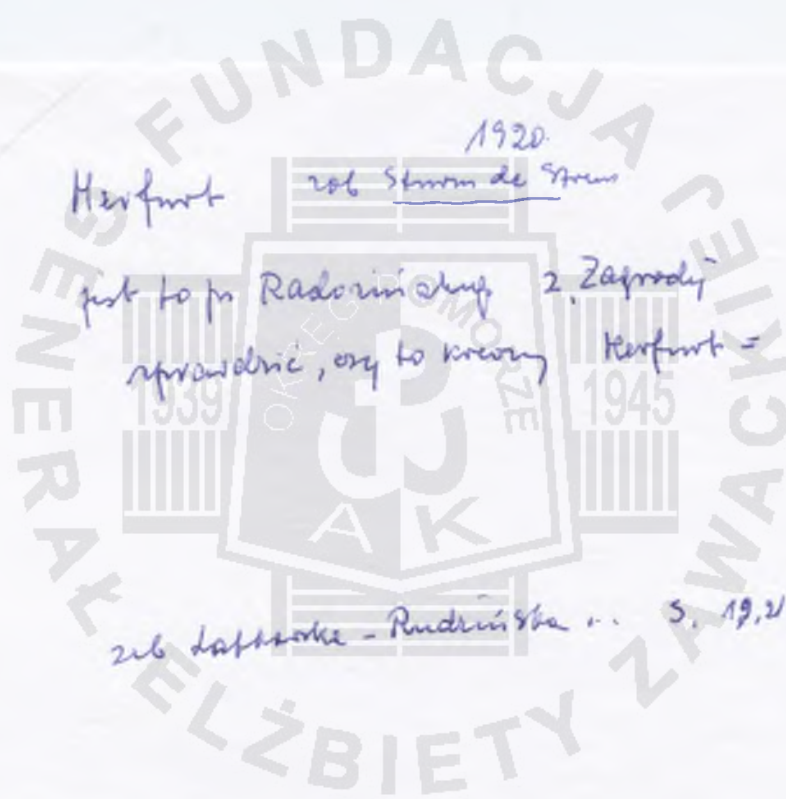
la. 5, nr 7575, 1922.05.17

kol. P. Besotowski Order Virtuti Militari
i Jego Kawalerowie.

Kalluank Press, Miami, Florida
str 339, 1992

USA

li 20 99

1920.
Herfurt zob. Stronni de Stronni
jest to pr. Radomski 2. Zagrody
sprawdzic, czy to krewny Herfurt =
zob. Laskowski - Rudnicki i. s. 19, 21, 83

FUNDACJA
V M

POW

Stron de Stron Zofia, Herfurtowe

s. 25 J Herfurt "Armiak" Komendant Okręgu POW Lublin
s. 37 autor arch. Sto kilkadziesiąt lat temu;
i 242 1915 powierzone kilkusetom wojny

2pl T. Maters "POW..." info o matzianu s. 25, 37, 242

s. 245 Z Stron de Stron "Kopie wspaniale 2 Ocetna.
Ten latami (w) "Historia Stron"

i

STURM de STREM 2ofie
zem. Heufurtowe

- E. Kresnowolske posiada jej biogram
otrzymamy od rodziny / wpeczmy /

2ob. list E. Kresnowolske do E2 z 5^v 04
1 p. 346/04, B527/

VII

Herbertowa

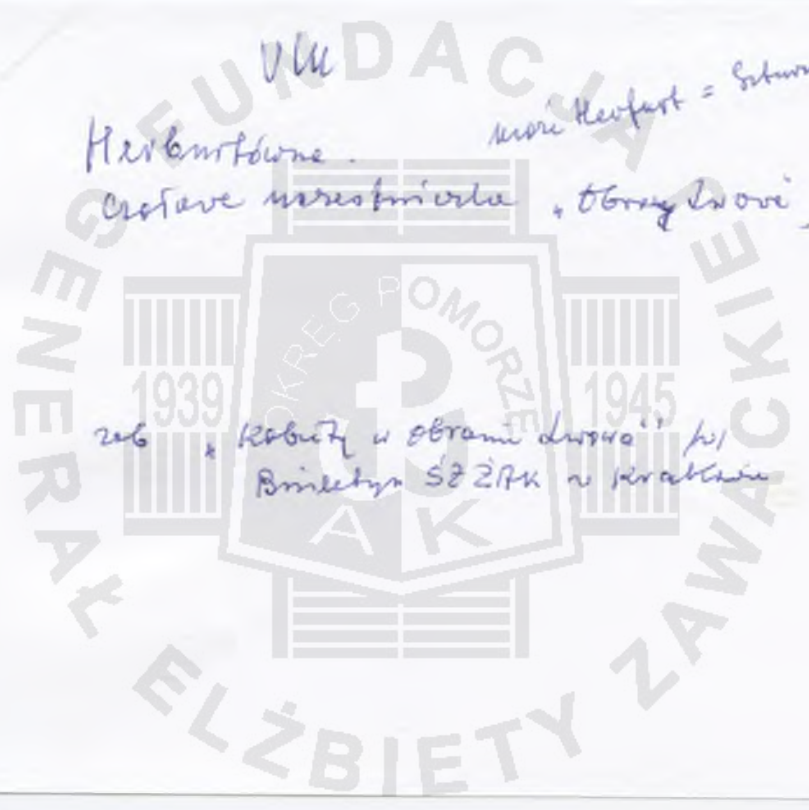
W analizie „Rezydencja Nadeśjerszynie”
z 2001/03 wymieniono Herbertową
(a więc związaną z Sturm de Sturm?)
jako ważnego świadka w sprawie
Sprawy smierci Walerego Stawka

Ulu
Harkortówna

more Herfort = Saturn de Strom

Człowiek narodził się + obywateli

1939 * 1945
zab * Kobiety w obramie dworka /
Bnielby SŁŻAK w Kwatle

i

VM

POW

SZTURM de Sztrem-Herfunt Zofie

- odznaczona VM ze udziałem w POW

Zob. Filijaw K., Order VM 1932-1945, w. we 1990,
s. 115

Dkw. IV 04

T: 3042/MSK

MS/p04

1990

Herfortowa

Stadium - Stadion

Łódź

Leg. Polskie 1920 1922 17 05

1. N

2. I, ps.

3. ur.

4. st.

5. Org.

6. przydz.

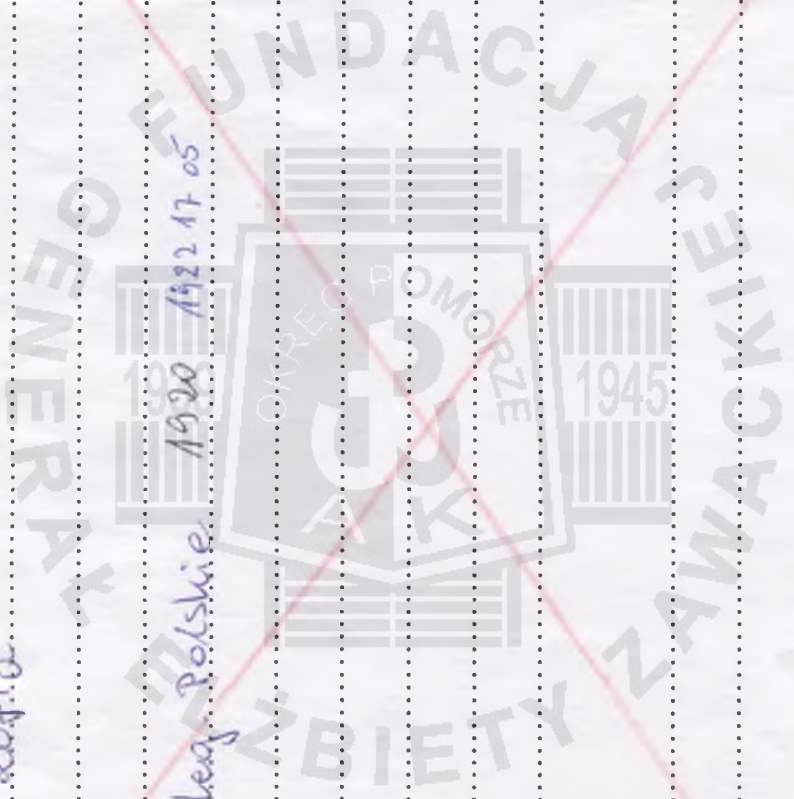
7. funkcje

8. nr

9. źr.

7575

Wesot. a: 339 i 508

1. Sturmstrom, Sofia, 1920, wyd. 1775, leg. Polskie, 17.05.1922, s.339.

↓ Kwaterna 26 Zgrupny Pomorskiej w 29 I 2000 s.29 Kurfortowa

SZTURN de SZTREM Zofia

